

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

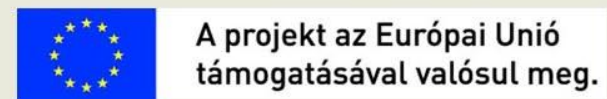

SZÉCHENYI TERV

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

**Készült a TÁMOP-4.1.2-08/2/A/KMR-2009-0041 pályázati projekt keretében
Tartalomfejlesztés az ELTE TátK Közgazdaságtudományi Tanszékén
az ELTE Közgazdaságtudományi Tanszék,
az MTA Közgazdaságtudományi Intézet
és a Balassi Kiadó
közreműködésével.**

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

MAGYARORSZÁG MEGÚJUL

A projekt az Európai Unió
támogatásával valósul meg.

ELTE TáTK Közgazdaságtudományi Tanszék

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

Készítette: Szántó Zoltán

Szakmai felelős: Szántó Zoltán

2011. június

GAZDASÁGSZOCIOLÓGIA II.

12. hét

A társadalom ökonómiája és a gazdaság szociológiája

A gazdaság szociológiája

Szántó Zoltán

A társadalmi tőke fogalma

- A társadalmi tőke fogalmát először Hanifan használta 1916-ban
- 70-es, 80-as évektől széleskörű alkalmazás a szociológiában
- Bourdieu három tőkefajta (gazdasági, társadalmi, kulturális) fogalmának és tőkerekonverzió elméletének kidolgozása
- Coleman: a társadalmi tőke erőforrásként hasznosítható kapcsolatrendszer, melynek alaptípusai: kötelezettségek és elvárások, információs csatornák, normák

A társadalmi tőke fogalma (folyt.)

- Putnam: a társadalmi tőke közjószág jellegére (pl. bizalom) helyezi hangsúlyt, kollektív ismérv
- Fukuyama: társadalmi tőke mozgósító és együttműködést serkentő hatása, lehet társadalmilag konstruktív v. destruktív (pl. maffia)
- '90-es évektől növekszik a közpolitikai érdeklődés a társadalmi tőke iránt

A társadalmi tőke fogalma (folyt.)

- Narayan szintetizáló definíciója:
 „...azon szabályok, normák, kötelezettségek, kölcsönösségek és bizalom készlete, melyek társadalmi struktúrákba és a társadalom intézményrendszerébe ágyazódva lehetővé teszik a társadalom tagjai számára egyéni és közösségi céljaik elérését.”
- Összekötő társadalmi tőke: erős, csoporton belüli, kizáró kapcsolat
- Áthidaló társadalmi tőke: gyengébb, csoporthatárokon áttörő kapcsolat

A társadalmi tőke jellege és mechanizmusai

- Magánjószág jelleg: (Coleman, Bourdieu, Lin)
 - egyéni célok elérése (instrumentális)
 - beruházás, mely növeli egyén hasznossági szintjét
- Közjószág jelleg: (Coleman, Putnam)
 - egyének közötti és közintézményekbe vetett bizalom, mely növeli az egész társadalom hatékonyságát
- Mechanizmusai: (formális v. informális kapcsolathálók)
 - Információáramlás
 - Kölcsönös segítség normája
 - Közösségi fejlődés és versenyképesség
 - Kollektív cselekvés és társadalmi együttműködés
 - Közösségi tudat, bizalom és szolidaritás

A társadalmi tőke hatásai

- Gazdasági funkció: piaci koordináció során felmerülő tranzakciós költségek csökkentése (piacok, hierarchiák, kapcsolatháló)k)
- Politikai funkció: a civil társadalom kiterjesztése és megerősítése
– ez nélkülözhetetlen a demokrácia hatékony működéséhez
- Társadalmi funkció: társadalmi integráció és kohézió növelése (Granovetter: hídszerű gyenge kötések)

A társadalmi tőke mérése

Két átfogó szemléletmód:

1. Társadalmi csoportok/tagok száma szerint
2. Társadalmi szintű bizalom és a civil szerveződések kiterjedtsége szerint
 - n: tagok száma
 - t: csoportok száma a társadalomban
 - k: egyes csoportok kohéziója
 - r_p : bizalomsugár
 - r_n : bizalmatlanságsugár
 - $TT = \sum (1/r_n)(r_p k n)_{1...t}$

A társadalmi tőke mérése (folyt.)

- Az alacsony létszám korlátozhatja a csoport által elérhető célokat
- n és t között fordított arányosság, k nagymértékben szubjektív
- $r_p > 1$ (vallási szekta); $r_p < 1$ (Amerikai Nyugdíjasok Szövetsége); $r_p = 1$ (család)
- Minél nagyobb r_n értéke, annál nagyobb veszélyt jelent az ilyen csoport a külső társadalom számára
- k és r_n pozitív korreláció (ideális eset: k maximalizálása, r_n minimalizálása a cél)
- Kérdőíves adatfelvétel

A társadalmi tőke eredete

- Fukuyama: spontán módon alakul ki, az ismétlődő kooperációs helyzetek termékeként
- Kooperációs helyzetek: közjavak és fogolydilemma
 - Kollektív cselekvés: potyautas probléma, fogolydilemma (egyén és közösség közti játék; társadalmi csapda, pl.: szavazás)
 - A kooperációs probléma egyik lehetséges megoldását a játék ismétlődése kínálja (Axelrod)
 - TIT FOR TAT stratégia: első fordulóban együttműködés, majd a továbbiakban azt tesszük, amit a partner tett az előző fordulóban („Amilyen az adj Isten, olyan a fogadj Isten.”)

A társadalmi tőke növelésének lehetőségei és korlátai

- Állami vezetők kezében kétféle eszköz van:
 - jótékony hatással lehetnek a társadalmi tőke kialakulására/kialakítására és
 - megakadályozhatják, hogy a társadalom közösségi erőforrásai kimerüljenek
- A kormánynak korlátozott közvetlen hatása lehet a társadalmi tőke alakulására, mert sok esetben az nem szándékolt mellékterméke más tevékenységeknek
- Oktatás: legjobban érződik a hatás pl. orvostanhallgatók, antikorrupciós politikák
- Különböző közjavak „előállítás”, szavatolása pl. a szicíliai maffia

A társadalmi tőke növelésének lehetőségei és korlátai

- A közbiztonság szavatolásának nem szándékolt következményeként kialakulhat a társadalmi tőkét jelentő bizalom
- A túlzott mértékű állami beavatkozás elfojthatja a magánkezdeményezéseket, a civil szférát
- Vallás: mint a társadalmi tőke növelésének eszköze
 - A kultúra és a kulturális hagyományok átörökítése
 - Káros hatás: különböző vallási szekták, fanatikusok
- Globalizáció: Új eszmék, ideák, kultúrák

Strukturális szemléletmód: a társadalmi kapcsolatháló elemzés

- A társadalmi kapcsolatháló fogalmát a társadalmi struktúra elemzésére először Radcliffe-Brown a brit Királyi Antropológiai Társaság elnöke alkalmazta (1940-es elnöki üzenetében): Társadalmi struktúra a „ténylegesen létező társadalmi viszonyok komplex hálózata”
- 1984-ben George Homans a 4 legfontosabb szociológiai kutatási irány között jelölte meg
- Nyolcvanas években már önálló folyóiratok, nemzetközi társaságok, napjainkban önálló módszertani paradigmává fejlődött, szemléleti egységesülés jellemzi

Strukturális szemléletmód: a társadalmi kapcsolatháló elemzés (folyt.)

- Társadalmi struktúra: különböző elemzési szintű társadalmi entitások közötti, meghatározott tartalmú *relációk hálózata*
- Kutatási cél: társadalmi kapcsolatháló leírása és magyarázata
- *Leíró* típusú hálózatelemzés: egyének relációs ismérveiből strukturális ismérveket megalkotva jellemzik a vizsgált társadalom/közösség szerkezetét
 - korai kutatások (antropológia): intenzív terepmunka; vizsgált kollektívumok viszonyainak módszeres bemutatása
 - újabb kutatások (szociológia): piacok mint társadalmi struktúrák, nemzetközi kereskedelem mint országok közötti exportimport kapcsolatháló stb.

Strukturális szemléletmód: a társadalmi kapcsolatháló elemzés (folyt.)

Társadalmi entitások	Kapcsolatháló típusa
Személyek	Interperszonális relációk hálózatai (pl. rokonszenv-ellenszenv választások a szociometriai vizsgálatokban)
Társadalmi csoportok, osztályok, szervezetek	Csoport-, osztály-, szervezetközi relációk hálózatai (pl. hatalmi-uralmi, kommunikációs, segítségnyújtási, kizsákmányolási, munkamegosztási hálózatok)
Régiók, országok	Nemzetközi és régióközi relációk hálózatai (pl. kereskedelmi, szövetségi, hadviselési, együttműködési hálózatok)

Strukturális szemléletmód: a társadalmi kapcsolatháló elemzés (folyt.)

- A szociológusok bírálata: a mikroökonómiai modellek nem veszik figyelembe a gazdasági cselekvők társadalmi/strukturális „beágyazottságát”
- A gazdasági szereplők nem személytelen piacokon, hanem valóságosan létező, fizikailag és társadalmilag behatárolt közegben cselekszenek
- Mark Granovetter:
 - a gazdasági cselekvők a társadalmi kapcsolatháló valóságos rendszerébe „beágyazottan” hozzák racionális döntéseiket

Strukturális szemléletmód: a társadalmi kapcsolatháló elemzés (folyt.)

Ronald Burt strukturalista cselekvésemlélete:
a cselekvők céltudatosak a társadalmi
struktúra korlátaik között, az erőforrásokat
saját érdekeik realizálása céljából használják fel

A cselekvésemléletek típusai:

- „atomisztikus” elméletek: a cselekvési alternatívák értékelése a többi szereplőtől függetlenül történik (mikroökonómia)
- „normatív” elméletek: a szereplők az alternatívákat a szocializáció során elsajátított értékek/normák alapján rangsorolják
- „strukturalista” elmélet (Burt): a cselekvési alternatívák mérlegelése a társadalmi környezet sajátosságaitól, az egyének társadalmi munkamegosztásból származó státusz/szerep készletétől függ

Strukturális szemléletmód: a társadalmi kapcsolatháló elemzés (folyt.)

A kollektív cselekvés társadalmi beágyazottsága:

- Minél *sűrűbb és sokrétűbb* társadalmi kapcsolatháló szövik át a csoportot, annál alacsonyabbak a kommunikáció és a koordináció költségei, s annál nagyobb az esély az összehangolt cselekvés kialakulására
- Minél *centralizáltabb* társadalmi kapcsolatháló van a csoportban, annál jobbak a sikeres kollektív cselekvés kilátásai
- Sikeres kollektív cselekvés szükséges feltételei:
 - a csoport tagjai közötti kommunikációs viszonyok
 - kollektív tudat (kialakulásában nélkülözhetetlen szerepe van a csoporttagok közti interakcióknak)

Szeminárium

Beágyazottság és társadalmi tőke.
A strukturális szemléletmód

Irodalom

1. Szántó Z.–Orbán A.: *A társadalmi tőke koncepciója* (in: ASZMT, 137–155.)
2. Szántó Z.–Tóth I. Gy. *A társadalmi kapcsolatháló-elemzés: fogalmak, modellek és alkalmazások* (in: ASZMT, 171–199.)

Kérdések

- Mutassa be a társadalmi kapcsolatháló elmélettörténeti előzményeit! (2. irodalom)
- Milyen értelemben tekinthető a társadalmi kapcsolatháló elemzés a szociometria általánosításának? (2. irodalom)
- Milyen mutatókat használunk a társadalmi kapcsolatháló elemzés során? (2. irodalom)
- Ismertesse a társadalmi kapcsolatháló elemzés alapfogalmait konkrét példa segítségével! (2. irodalom)
- Milyen kapcsolatháló alcsoportokat különböztetünk meg egymástól? (2. irodalom)